

TÜRK KÜLTÜRÜNDE KURDUN KUTSİYETİNİN ŞAMAN MİTLERİNDEKİ YERİ

Atilla BAĞCI*

Özet:

“Dede Korkut Hikâyeleri”nde kurt kültü olması, kurt yüzünün mübarek olması İslami bir motif değil, Şamanizm inancına ait motiftir; İslamiyet hiçbir hayvanı kutsamaz, totem ve ongunları caiz görmez. Kurdun kutsallığı ve kurt kültü Şamanizm dairesinde teşekkül etmiş, İslam dairesine giren Türk şubelerince bu özellik kabul ettikleri yeni dine uygun olarak yeniden yorumlanmış ve “Dede Korkut Hikâyeleri”ne kurdun bu vasfı taşınmıştır. Yakutlarda bazı efsanevi şamanlar gökten inen Uluu-Toyon’un oğlu ruh veya kurtla bakirenin ilişkisinden ve benzeri olağanüstü surette doğarlar. İlkel insanların ekonomik üretim gücü bağlamında tanrı-insan modeline göre oluşturdukları üst tarafı insan, yarı insan-yarı kurt, yarı insan-yarı boğa veya yarı insan-yarı at şeklindeki tasvirler şaman rahiplerin ilk ataları sayılmışlardır. Yakutlarda cinsiyete bağlı olmayan büyük şamanlar otuzuncu yıllarında gebe kalırlar, 3 kez doğum yaparlar ve üçüncü doğumlarında ayı veya kurt doğururlar. Ancak çok büyük şamanlar 3 kez doğum yapabilir. Kurt, ayinde şamanın ulaşamadığı menzile ulaşmasına yardımcı olur.

Anahtar kelimeler: Korkut, Türk, Yakut, Çuvaş, şaman, kurt, don değiştirme.

The Holiness of Wolf in Terms of Schaman Mythology in Turkish Culture

Abstract:

It is not true that cult of wolf and the face of wolf to be blessed in Dede Korkut stories are an Islamic motifs. It is a motif which belongs to the belief of Shamanism. Islam does not bless any animal and totem. They are not allowed in Islam. The sacredness of the wolf and the cult of wolf first appeared in the circle of Shamanism. The Turkish people who accepted Islam reinterpreted this feature and conveyed this attribute of wolf into Dede Korkut stories. In Yakuts culture some legendary shamans are born

* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi TDE Türk Halk Bilimi Bölümü, atilla_bagci@hotmail.com.

extraordinarily out of the intercourse between the virgin and the Ulu-Toyon's son, who was a soul or a wolf which descended from the sky. The descriptions; upper sideman, half-man half-wolf, half-man half-bull, and half-man half-horse, which primitive people composed according to God-man model in the context of economic production were accepted the ancestors of the shaman monks. In Yakut culture, superior shamans who are not bound up with sex becomes pregnant in their thirties and give birth three times. In their third birth they give birth to a bear or a wolf. Only superior shamans can give birth three times. Wolf helps shaman reach the distance which they can not reach by themselves.

Keywords: *Korkut, Turk, Yakut, Chuvash, shaman, wolf, metamorphosis.*

Dede Korkut Kitabı'nın ikinci hikâyesi "Salur Kazan'ın Evinin Yağma-landığı" hikâyesinde Salur Kazan yurdunun haberini almak için rastladığı kurt ile haberleşir. "Kurt yüzü mübarektir." diyen Dede Korkut, kurda bir kutsal-lık, İslami terimle mübareklik (yükseklik, yücelik) atfetmektedir.

Türk kültüründe kurt konusu üzerinde muhtelif çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmada, yapılan çalışmalarda ortaya konulan noktalarda tekrara düşme-meye gayret edilerek, Türk kültüründe kurda atfedilen bu kutsallığın mitolojik kökenleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Kurt ve kurt kültü hemen hemen bü-tün Türk boylarında mevcuttur, kurt hem olumlu hem de olumsuz özelliklere sahiptir. Ongunlar ait olduğu boy mensuplarında hem saygı hem de korku duygusunu aynı anda uyandırmaktadır. Oğuz Kağan'ın doğumundaki tasviri yapılırken ayakları öküze, göğsü ayıya ve beli kurt beline benzetilmektedir (Köprülü 1980: 48).

Kurt kültü Saha (Yakut) mitolojisinde çok önemli yer tutmaktadır. Ludmila I. Yegorova tarafından hazırlanmış *Saha Kültüründe Kurt Kültü* adlı mo-nografide kurt suretinin Saha mitolojisinde Uluu-Toyon ve Türk-Moğol gök-yüzü kültüründe temel rolü oynadığı (Yegorova 2013: 178-179), yine Uluu-Toyon'un en sevdiği oğullarından birinin kurt olduğu (Yegorova 2013: 98) ifade edilmektedir. Saha mitolojisinde "Uluu Oyun"ların (büyük şaman) doğuş-ları hakkındaki mitolojik efsanelere göre *efsanevi şamanlar* gökyüzünden gelmiş "Uluu-Toyon'un oğlu ruh" ile bakirenin sevgiyle birlikteliğinden veya kocalık vazifesini yerine getiremeyen ihtiyar kadının ölmekte olan kocasını öpmesinden doğmaktadır (Ksenofontov 2011: 144) Buryatlarda ve daha eski Moğol step halklarında büyük krallar ve şamanlar, bir kızdan veya kadın-dan, dolu tanesinden, güneş ışığından, kadının gökten gönderilmiş kurtlarla olan aşk ilişkisinden doğmaktadır, Çin kaynaklarında "Tu-kiie" Hakani'nin ecdadının mağarasını ziyaret ettiğini, orada kurban sunusunda bulundukla-rını, bu ayinlerden "Tu-kiie"lerin kendilerini "kurt nesli" olarak saydıkları bildirilmektedir (Köprülü 1980: 58). Yakutlardaki Uluu-Toyon'un oğlu ru-hun, gökten indirilen kurt motifi olduğu görülmektedir. Bu motif, Hz. İsa'nın doğumunu annesi Meryem'e müjdeleyen Tanrı tarafından gönderilen kutsal

ruh motifini hatırlatmaktadır. Zira Hz. İsa'nın annesi Meryem de bakiredir ve bir erkekle ilişkisi olmadan mucizevi olarak Tanrı tarafından (gökten) gönderilmiş bir varlık-melek tarafından gebe kalacağı kendisine bildirilmiştir.

Burada gökten inen Uлуу-Toyon'un oğlu ruh olan varlık tanrısal bir varlıktır, yani gökseldir; Türklerin tasavvurunda Gök-Tanrı aynıyeti bilinmektedir. Bu göksel varlıktan doğan şaman da efsanevi büyük şaman olmaktadır. Saha (Yakut) Türkleri ile organik ve kültürel bağa sahip Buryat ve Moğollarda da büyük kral ve şamanlar, kız veya kadının gökten gönderilmiş kurtla ilişkisinden doğmaktadır. Yakutlarda Uлуу Toyon'un oğlu ruh, ikincilerde gökten inen kurt figürüne dönüşmüştür. Oğuz Kağan ise gökten inen ışık huzmesi içindeki kızı kendisine eş olarak almış ve ondan üç oğul sahibi olmuştur.

Kurttan doğan şaman gerektiği hâllerde kurda dönüşebilmektedir. Yakut bölgesinde yaşamış ünlü şaman Bütey-İlii'yi yemek için iki Vilüysk şamanı Bergeseleeh ve Tungus şamanının *abaası*'ları (kötü ruh) Yakutsk bölgesine gitmiş. Bu şamanlardan biri kurda, diğeri de ayıya dönüşmüş. Onlar gelene kadar Bütey-İlii, kulaklarını karıştırarak karısına şöyle demiş:

“Bana öyle geliyor ki, şamanların abaası'ları gelecek ve beni yiyecekler. Ben ölünce, sen kalbimden ve karaciğërimden küçük bir parça ve ayrıca biraz da kan pıhtısı al, onları tatması için oğluma ver. O, işte o zaman güçlü bir şaman olur.” demiş.

Kısa bir süre sonra kurt ve ayı gelmiş ve onu öldürmüşler. Onun oğlu bize, Vilüysk'e geldiklerinde o iki şaman artık yaşamıyormuş (Ksenofontov 2011: 273).

Şamanların *abaası*'ları birbirleriyle savaşmışlar. *Abaası*'sı galip gelen şaman rakibine üstünlük kurarmış. Elbette ki, bu kavganın altında itibar kaybı ve ekonomik nedenler yatmaktadır. Bu nedenle ekonomik boyut hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Rakip şamanın *abaası*'sını alt eden şamanın itibarı artmaktadır ve bu itibar artışı o şamanın ekonomik gelirine de yansımaktadır.

Bu noktada Türk kültüründe var olan *don değiştirme* motifini de görüyoruz. Don değiştirme motifi şaman mitolojisinde yaygın bir motiftir. Kamlık ayini yapan şaman boğa, kuş, kurt vb. gibi hayvanların donuna girmektedir; yani onlara öykünür, onları taklit eder. Don değiştirme motifi Türk efsanelerinde de çok sık görülmektedir. Kahramanlık destanlarında gerekli hâllerde kahramanlar don değiştirmektedir. Şor kahramanlık destanı “Künnü Körçen Kün- Köök”¹ adlı destanda kahramanların başka varlıklara dönüştükleri görülmektedir (satır 885-890).

1 BAĞCI, Atilla (2011), *Şor Destancılık Geleneği ve Şor Kahramanlık Destanı “Künnü Körçen Kün-Köök” Üzerinde Bir Araştırma* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Bu motif İslam dairesinde de sıkça görülen bir motiftir. Zor durumda kalan kahramana yardıma gelen veli, pır veya Hızır don değiştirebilmektedir. Deli Dumrul'un gözüne görünen Azrail de bir kuşa dönüşmüştür. Bu farklı bir araştırma konusudur.

Saha Mitah nasleğinin (yerleşim yeri, köy) atası olduğuna inanılan Yö-tüyüleeh-Yörgön-Oyun, toprağın bereket ve veriminin azalmasına, ağaç ve bitkilerin büyümesine engel olduğuna ve dünyada kıtlık oluşturduğuna inanılan gökyüzünde beliren gezegenden kurtulmak için kamlık ayini yapmıştır. Bu gezegen kışın batıdan buz ve soğuk getirmiş. Şaman kamlık ayininde kurt donuna bürünmüş, geniş ağızlı baltasıyla (kıtlık getiren gezegenin) ipine vurmuş. Şaman dokuz gün kamlık yapmış. O, Uлуу-Toyon'a² kutsal ayin icra ederken tutunduğu kutsal bir ipi varmış ve ayin sırasında güya bu ipe tutunmuş. Kurt donuna bürünen şaman, kıtlık getiren gezegenin bağlı olduğu ipi kesmiş. Vurduğu balta darbeleriyle gökyüzünden orta dünyaya buzlar dökülmüş. Bu ayinden sonra işlerin düzeldiği ve daha iyi iyiye gittiği söylenirmiş (Ksenofontov 2011: 284).

Sahalarda en büyük (önemli) şamanlar cinsiyetsizdir. Mitolojiye göre bu büyük şaman ömrünün otuzuncu yılında gebe kalır ve ıstıraplı ağrılardan sonra ormanda karga veya puhu kuşu doğurmuş ve bu kuşlar hemen oradan uçup giderlermiş. İkinci yıl turna balığı doğurur, o da hemen suya girermiş. Üçüncü yıl ayı veya kurt doğurur, onlar da hemen ormana kaçarlar. Sadece en büyük şamanlar üç kere doğururlarmış (Popov 1947: 282-293).

Sahalarda "uluu oyun"³ efsanevi büyük şamanların nasıl oldukları yukarıda açıklanmıştı. Bu bağlamda yukarıda yapılan açıklamaya göre diyebiliriz ki, "uluu oyun"un (efsanevi şaman) kurt ile ilişkisi çift yönlüdür: Kendisi kurttan türerken, aynı şekilde üç kere doğum yapan "uluu oyun" üçüncü doğumunda bir kurt doğurabilmektedir. Birbirlerini doğurma veya birbirinden üreme eylemi hem şamana hem de kurda göksellik vasfı kazandırmaktadır, bu da kurdun kutsallığının işaretidir.

Oğuz Kağan'ın da gökten inen bir ışık hüzmeleri içindeki kız ile evlenmesinden üç oğul sahibi olduğunu hatırlayarak Türk mitolojisinde göksel varlıklarla ilişki motifinin yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Gök, Tanrı'dır; dolayısıyla kutsaldır ve ondan gelen varlık da kutsallık özelliğine sahiptir. Gök Tanrı, Türk halkı yok olmasın diye halkın üstüne oturduğu Türk Kağanı'na da *kut* vermiş, yani onun kağanlığını kutsamıştır.

2 Uлуу-Toyon: ulu, korkunç soğuk gökyüzü.

3 Uлуу oyun: büyük kam, şaman. (Yakutça "lou" kelimesi, mitolojik varlık ejderin bakiyesi olabilir. Yakutlarda anlam kayması olmuştur. "Lou" kelimesine telaffuz açısından benzeyen "uluu" kelimesi "büyük, önemli, dehşetli, korkunç" anlamını haizdir.)

Şamanın kamlık ayininde ulaşılması zor yerlere onu götüren yardımcı ruhları arasında kurdu da görmekteyiz. Şaman, ayinde muhtelif hayvanların donuna girerek sıkça yüksek dünyaya gider. Zorlandığı noktada ise yardımcı ruhlarından destek almaktadır (Popov 1947: 282-293). Öyleyse şamanın yardımcı ruhlarından biri olan kurt da yüksek dünyaya (gökyüzü) seyahat edebilmektedir. Yukarıda kurdun gökten gönderildiğine işaret edilmiştir. Kurt, yüksek dünya varlıkları ile orta dünya insanı arasında aracılık yapmaktadır.

Kurdun yol göstericiliği mitleri herkesin malumudur, ancak kurt Türk mitolojisinin daha eski varlıklarından birisidir. Kadim Türklerin ve Moğolların ongunlarla ilgili mitik anlatılarında kurt, onların ilk atalarıdır. Buryatların kurdu “tengerinnahe” (göksel köpek) olarak kabul etmeleri dikkate şayandır (Denisov 1959: 27). Bir mitik anlatıda kutsal ata olan kurt, yine başka bir mitik anlatıda Türk halkı sıkıntıya düştüğünde onu sıkıntıdan kurtaran yol gösterici rolüne bürünmüştür. Emel Esin’e göre “Ergenekon Efsanesi”ndeki dişi kurt don değiştirmiş bir kadın kamdır (Esin 1980; Kalafat 2012: 21).

Sadece sözlü kaynakları değil, arkeolojik kazılardan elde edilen maddi unsurları da bu noktada sağlam deliller olarak görmek gereklidir.

Tepsey Dağı eteklerinde Gryaznov’un başkanlığında yapılan arkeolojik kazılarda bıçakla oyularak işlenmiş ağaç levhalarda çeşitli hayvan tasvirleri canlandırılmıştır; bunlar arasında kurt tasvirleri de mevcuttur. Bu tasvirler Taştık halkının kahramanlık destanları ve tarihî hikâyelerini resmetmektedirler (Vadetskaya 2014: 72).

S. Y. Bayçorov, Urup Nehri yukarılarında, Sutul Hendeği kayalıklarında 75 resim bulmuştur. O resimlerde atlar, insanlar, kuşlar, yırtıcı hayvanlar, geyik, köpek, kurt, kuyruklu koyun, kuzu, ayı, Avrupa geyiği, karasaban, pulluk, ok ve yay, mızrak, kılıç, kalkan, kement, muhtelif büyüklüklerde geometrik figürler ve kadim Türk runik yazıları mevcuttur (Bayçorov 1987: 17-18).

Orhun Yazıtları’nda geçen Tugü (Türk) terimine açıklama yapılırken Tugü Boyu’nun hanının büyük erkek kardeşinin dişi kurttan doğduğu ve onun rüzgâr ve yağmur çağırabildiği vurgulanmaktadır. Sahip olunan bu büyüsel güç *yada taşı*⁴ ile yapılabilmekte, bunu yapabilen kişiler *yadaci* adıyla bir büyücü kategorisi oluşturmakta idi (Potapov 2014: 33).

Bu noktada Çin vakayinamesi *Tan-Şu*’da yer alan Tugü’ler hakkında bir pasajda onların saçlarını uzattıkları, çadır ve keçe yurtlarda yaşadıkları, kumız (kımız) içip çeşitli bitki ve otları yedikleri, vızıldayan oklar, boynuzdan yapılan yaylar, zırhlar, mızraklar, kılıçlara sahip oldukları ve kurt başlı bayrakları

4 Yada-taş inancı Kuzeyli Türk dilli kabile ve halklarda gayet yaygındır (bk. S. Y. Malov, “Şamanskiy Kamen <Yada> u Türkov Zapadnogo Kitaya”, *Sovetskaya Etnografiya*, 1947, No. 1). Bu konu hakkında daha detaylı değerlendirme için bk. F. Adrian’ın eseri *Über den Wetterzauber der Altaier*, *Correspondenzblatt der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte*, 1893, No. 8. (Yada taşı hakkında *Divan-ı Lugat-it Türk* de dâhil olmak üzere çok sayıda Türkçe kaynak mevcuttur: ç.n.)

olduğu bildirilmiştir.... (Potapov 2014: 33). Tu-kiie'lerin kendilerini kurt nesli olarak tanımladıkları ifade edilmiştir.

Gerek arkeolojik kazılardan elde edilen maddi unsurlar gerekse sözlü kültür dağarcığındaki veriler ışığında kurdun hem güney hem de kuzey Türkleri arasında mitolojik göksel bir varlık olduğunu söylerken, aynı zamanda onların dünyevi hayatlarında da önemli yeri olduğunu da belirtmekte yarar vardır. Kurt, kuzey Türklerinin ekonomisinde de önemli bir yere sahiptir. Kuzey Türkleri olan boylar avcı kabilelerdir. Ormanlarda yabani hayvan ve balık avcılığı yapmaktadırlar. Bu boyların kurdu avladıkları, etini yedikleri, sıcak tutması nedeniyle kürkünü giyindikleri bilinmektedir. Bunun dışında eskiden büyük şamanları, zengin ve tanınmış kişileri kurt derisinden yapılan kıyafetleriyle gömerlermiş. Sosyal hayatta ise oturması için altına serilen kurt derisinden şilte, kişiye gösterilen derin saygının bir göstergesidir. Bu uygulama tanınmış ve resmî şahıslara gösterilen ayrıcalığın işaretidir (Ksenofontov 2011: 295).

İlkel toplumlarda kutsal-ata kültü, ekonomik üretim gücüne dayalı olarak Tanrı-insan modeli geliştirmiş ve onlara tapınmışlardır. Bu tanrı-insan modeline göre vücudun üst tarafı insan olup, yarı insan-yarı kurt, yarı insan-yarı boğa veya yarı insan-yarı at şeklinde tasvir edilmişlerdir. Bunlar şaman rahiplerin ilk ataları sayılmışlardır (Ksenofontov 2011: 305). Zira şamanlar, tanrılar/ruhlar ile insanlar arasındaki iletişimi sağlayan, aracılık yapan, hem insanların yaşadıkları orta dünyaya hem de tanrı-ruhların buldukları parlak (yüksek) dünyaya ve kötü ruhların yaşadığı yeraltı (karanlık) dünyasına seyahat edebilmektedir. Hâl böyle olunca da şamanlar hem yarı tanrı-insan hem de yarı insan-yarı hayvan şeklinde tasvir edilmişlerdir. Bu tasvirler onların iki farklı boyuttaki varlık arasındaki aracı oluşlarını temsil etmektedir.

Kurdun (köpek) eski dünya halklarının mitolojilerindeki rolü de iyi bilinmektedir. Romus ve Romulus dişi kurttan türemiştir. Akdeniz kültürü, gemiyle doğudan batıya taşınmıştır. Doğuda Tanrısal at kültü hüküm sürdüğünde Girit Adası'nda Minos öküzünün gösterişli zaferi kutlanacaktır, daha ilerde komşusu Zeus-Dionis öküzü, daha batıya doğru, Romalının tasavvuruna göre üremenin ve leziz yiyecek sembolü olan *kurt kültü* (evcil köpeğin urform ilk atası) görülecektir. 30 şehrin oluşturduğu Latin birliğinin millî bayramında, boğayla beraber kurt da kutsal bir sembol olmuştur.

Gavriil Vasilyeviç Ksenofontov, Batılılara ve Batı kültürüne eleştirel şekilde yaklaşmış ve bu olayda hiçbir şaşırtıcı nokta olmaması gerektiğini, zira bunun, bir yetişkinin bebek beşiğinde sallandığı zamanlarda uzak batının geri kalmışlığının kanıtı olduğunu ifade etmiştir (Ksenofontov 2011: 344).

Ksenofontov, Kuzey Asya kabilelerinde ekonomi ve inanç gelişimini üç evreye ayırmaktadır: Birinci evre ev ekonomisinin teşekkülüne kadar Tanrı'nın sıkça vahşi hayvan olarak tasvir edildiği dağınık totemizm dönemi; Tanrı'nın

bir evcil hayvan tasvirini alarak geliştiği ikinci evre ve son evre ise kölelik düzeniyle bağlantılı antropomorfik Tanrılar dönemidir. Rahiplerin ayı, kurt vb. vahşi hayvan rolü oynadıkları aklını yitirmelerinin ilk aşaması fevkalade coşkun bir karakter taşımak zorundadır. Tanrı-insan modelinin yarı insan-yarı hayvan tasvirlerinin gelişim evresinin yukarıda işaret edilen evrelerden ilk ikisinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Çünkü üçüncü evrede Tanrılar sadece antropomorf şekilde tasvir edilmişlerdir.

Kurda bir kutsallık atfeden halk karşılaştığı kimi zor durumdan, ondan yardım alabileceği inancını geliştirmiştir. Kurdun büyüsel ve göksel bir gücü olmalı idi çünkü o, gök (tanrı) ile bağlantılı idi. Çeşitli hastalıklar ve marazlarla karşılaştıklarında insanlar kurda ait çeşitli objelerle kendilerine bir büyüsel koruyucu kalkan oluşturmuşlardır. Kurdun büyüsel gücüne olan inanç sadece yetişkinler ve çocukların hastalığında değil, aynı şekilde epidemik hastalıklar sırasında evcil hayvanlarına da yardım edeceği inancıyla Çuvaşlar bahse konu hayvanlarının boyunlarına da kurda ait muhtelif koruyucu objeler asmışlardır (Denisov 1959: 27).

Kurt kültü, Türk ve Moğol halklarının büyücülüğünde, halk hekimliğinin değişik uygulamalarına da yansımıştır. Örneğin, kurdun sinirlerini (damarları) yakmak suretiyle, hırsızın el ve ayaklarında kramp ve kasılmaya neden olunacağı ve hırsızın iyileşmez bir illete tutulacağı inanışı vardır (Potapov 1958: 137-142). Anadolu’da da gece dışarıda kalmış evcil hayvanlara kurdun verebileceği zarardan dolayı kurt ağızı bağlaması inancı çok yaygındır.

Kurdun kutsallığına delil olabilecek benzer inanışların etnograflar tarafından Çuvaşların eski halk inanışlarında da olduğu tespit edilmiştir. Özetle, Denisov, Aşmarin’in *Slovar Çuvaşskogo Yazıka (Çuvaş Dili Sözlüğü)* sayfa 283’ten alıntıyla; kurt bedeninin muhtelif organ parçalarının deri hastalıklarının tedavisinde ve salgın hastalıklardan korunmak için, kurdun sinirlerinin ise kırıkların tedavisinde iyileştirici vasıta olarak halk hekimliğinde Çuvaşlar tarafından kullanıldığını bildirmektedir (Denisov 1959).

Bebeğe “kaşkır” adını vermek de Çuvaşlarda yaygın bir gelenektir. Bu gelenek daha ziyade genellikle bebekleri küçük yaşlarda ölen ailelerde uygulanmaktadır. Çuvaşların kadim totem inanışlarına göre bazı bölgelerde Çuvaşlar, kurdun gerçek adı olan “kaşkır”i açıkça zikretmezler; bu bir tabudur ve onun yerine “tutmak” (tokmak) derler (Denisov 1959: 27). Börü/kurt adlarının tabu olduğu, açıkça söylenmemesi kimi Türk boylarında yaygındır. Bu tabunun altında hem saygı hem de korku yatmaktadır.

Çuvaşlarda putperestlikle ve aynı şekilde İslam’ın etkisi neticesinde yaygınlaşmış kelimeler listesinde bulunan “Pihampar” terimi Aşmarin ve diğer araştırmacılara göre “Çuvaşça: Tanrı, kurtların efendisi” anlamını taşımaktadır (Denisov 1959: 76).

Müslüman Çuvaşlarda da kurt ile Tanrı arasında bir bağlantı kurulmuştur. Türk boyların İslam dairesine girmesiyle Şamanizm inancında var olan kurt kültü İslami terminoloji ve kültüre göre yeniden yorumlanmaya başlanmıştır. *Dede Korkut Kitabı*'nda Salur Kazan'ın kurt yüzünün mübarek olduğunu söylemesi İslam kültüründen neşet etmiş değil, Şamanizm inancından taşınmış bir motiftir.

Sonuç olarak Türk boylarının mitolojik tasavvurlarında kurt kültü Şamanizm inancıyla sıkı ilişki içerisinde. Kurt göksel bir varlık olarak göksel varlıklar ile orta dünya insanı arasında bir aracı varlık konumundadır. Saha Türklerinde efsanevi bazı büyük şamanlar gökten inen kurtla bakirenin ilişkisinden doğarlar. Sahalarda cinsiyete bağlı olmayan efsanevi büyük şamanlar otuzuncu yıllarında gebe kalmakta, üç kez doğum yapmakta ve üçüncü doğumlarında ayı veya kurt doğurmaktadırlar. Sahaların şaman mitlerine göre ancak çok büyük şamanlar üç kez doğum yapabilir.

Şaman kamlık ayininde kurt donuna girmektedir ve kurt aynı şekilde şamanın yardımcı ruh-varlıklarından biridir, zorlandığı yerde onun göksel dünyaya gitmesine yardımcı olmaktadır. Kurt, ayinde şamanın ulaşamadığı göksel menzile ulaşmasını sağlar. Türk Şamanizmi'nde üç katman olarak tasavvur edilen evrenin yüksek-göksel dünya iyilerin, kutsalların dünyasıdır. Kurt da bu yüksek dünyaya ait bir varlıktır.

Türk dünyasının ortak kültürel mirası sayılan "Dede Korkut Hikâyeleri"nde kurt kültürünün olması, kurt yüzünün mübarek olması bahse konu hikâyelerin İslami üslupla yazıya geçirilmiş olmasına rağmen kurda atfedilen bu kutsama motifi İslami değil, Türklerin İslam dinine girmeden önceki inançları olan Şamanizm inancına ait motiftir, zaten İslamiyet herhangi bir hayvanı kutsamamakta, ongunları caiz görmemektedir. Bu nedenle de *kurt kültü* Şamanizm dairesinde teşekkül etmiş, kurda göksellik-kutsallık atfedilmiş, daha sonra İslam dairesine giren Türk boylarınca da bu özellik taşınmış ve kabul ettikleri yeni dine uygun olarak yeniden yorumlanmış ve IX-X. asırlarda teşekkül ettiği, XIV-XV. asırlarda yazıya geçirildiği yaygın olarak kabul edilen "Dede Korkut Hikâyeleri"ne taşınmıştır.

Kaynaklar

- BAYÇOROV, S. Y. (1987), *Naskalnaya Panorama Rannesrednevekovogo Hudojnika İ Pistsa, Voprosı Arheologii İ Traditsionoye Etnografii Karaçayego-Çerkesii, Çerkesk.*
- DENİSOV, P. V. (1959), *Religioznye Verovaniya Çuvaş (Çuvaşların Dini İnançları)// Çuvaşskoye Gosudarstvennoye Izdatelstvo,* (Çeviren: Atilla Bağcı, Türk Tarih Kurumunda yayım aşamasındadır).
- ERGİN, Muharrem (2009), *Dede Korkut Kitabı-1, 7.* Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ESİN, Emel (1980), "Böri", *I. Milli Türkoloji Kongresi, Bildiriler,* İstanbul.

- KALAFAT, Yaşar (2012), *Türk Mitolojisinde Kurt*, Ankara, Berikan Yayınevi.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1980), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken.
- KSENOFONTOV, Gavriil Vasiyeviç (2011), *Yakut Şamanlığı*, Çeviren: Atilla Bağcı, Konya, Kömen Kitabevi.
- LAYPANOV, Kazi-Miziyev, İsmail (2008), *Türk Halklarının Kökeni*, Çeviren: Hatice Bağcı, Selenge.
- POPOV, A. L. (1947), *Poluçeniye Şamanskogo Dara u Viluysskih Yakutov (Viluyssk Yakutlarında Şamanlık Bağışının Alınması)*//Turdi İnstitutata Etnografii AN SSSR, t.II. Mosk.-Leningrad, s. 282-293 (Çeviren: Atilla Bağcı, TDK, *Türk Dünyası* dergisinde yayım aşamasındadır).
- POTAPOV, Leonid Pavloviç (2014), *Güney Altaylıların Etnogenezi*, Çeviren: Atilla Bağcı, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- POTAPOV, Leonid Pavloviç (1958), “Volk vı Starinnih Narodnih Poveryah i Primetah Uzbekov (Özbeklerin Kadim Halk İnanışlarında Kurt)”, *Kratkiye soobşeniya İnstitutata etnografii AN SSSR*, Sayı XXX, s. 137-142, Moskova.
- VADETSKAYA, Elga Borisovna (2014), *Kadim Kurganlar Hakkında Hikâyeler*, Çeviren: Atilla Bağcı, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- YEGOROVA, Ludmila I. (2013), *Saha Kültüründe Kurt Kültü*, Çeviren: A. Alper Altınkaynak, Ankara.

